

## RELAȚIILE BRITANICO-SOVIETICE REFLECTATE ÎN PRESA ROMÂNEASCĂ, ÎN A DOUA JUMĂTATE A ANULUI 1941

În ziua de 22 iunie 1941, la doar câteva ore după ce Adolf Hitler a lansat un atac masiv împotriva Uniunii Sovietice, punând astfel în practică directiva Barbarossa, generalul Ion Antonescu a emis o proclamație către poporul român, declarând începerea „războiului sfânt” contra vecinului din est<sup>1</sup>. Totodată, a fost dat ordinul de zi către armată, prin care acestea i se cerea trecerea Prutului pentru a zdrobi vrăjmașul din răsărit și miazănoapte<sup>2</sup>. Se pune astfel capăt neutralității României, iar armatele sale vor lupta de acum înainte, pe frontul de est, pentru mai bine de trei ani de zile.

Generalul Antonescu, care refuzase să implice armata română în intervențiile militare ale Germaniei în Iugoslavia și Grecia<sup>3</sup>, nu a avut nici o îndoială de data aceasta de a participa alături de trupele celui de-al III-lea Reich, la invazia Uniunii Sovietice. Dacă în prima jumătate a anului 1941, conducătorul statului român a făcut toate eforturile pentru a stabili relații normale cu URSS, luând măsuri de preîntâmpinare a atacurilor din presă, ba chiar suspendând publicarea a două ziare editate de refugiați basarabeni<sup>4</sup>, la 22 iunie el s-a alăturat lui Hitler în acțiunea de distrugere a Uniunii Sovietice, fără a semna o convenție militară cu Germania și fără a stabili limitele viitoarei colaborări.

Alături de cele 120 de divizii germane care au trecut frontiera sovietică, România a participat și ea, într-o primă fază, pentru eliberarea Basarabiei și Bucovinei de Nord, cu armatele 3 și 4 române, ceea ce a însemnat angajarea a 20 de divizii, 3 brigăzi de munte, 4 brigăzi de cavalerie, 2 de fortificații, 550 de avioane, 22 de nave de luptă maritime și 17 fluviale<sup>5</sup>.

Beligeranța României a fost hotărâtoare pentru atitudinea adoptată de Marea Britanie față de aceasta, în toată cea de-a doua jumătate a anului 1941, deoarece britanicii erau absolut singuri încă de la căderea Franței, și aveau o nevoie disperată de aliați. Uniunea Sovietică devenise astfel elementul crucial al relațiilor dintre puterea insulară și România, iar faptul că românii luptaseră în războiul trecut împotriva Germaniei, că datorită Axei pierduseră recent teritorii, începea să conteze din ce în ce mai puțin<sup>6</sup>.

Dacă până în ziua atacului german, atitudinea URSS și a lui Stalin personal față de Marea Britanie poate fi caracterizată printr-o ostilitate evidentă<sup>7</sup>, concretizată printre altele într-un comunicat al Agenției TASS, din 13 iunie, prin care se susținea că zvonurile unui atac german împotriva Sovietelor nu reprezintă nimic altceva decât o născocire intenționată a britanicilor pentru a deteriora relațiile germano-sovietice, după 22 iunie atitudinea sovieticilor s-a schimbat

<sup>1</sup> Vezi *Monitorul oficial*, CIX, partea I, nr. 145, din 22 iunie 1941, p. 3584-3585.

<sup>2</sup> Vezi *ibidem*, p. 3586-3587.

<sup>3</sup> Invadarea Greciei, în primăvara anului 1941, a fost un pas preliminar al atacului Uniunii Sovietice, în condițiile în care britanicii debarcaseră la Salonic. În trei săptămâni grecii au fost înfrânți, iar englezii au fost nevoiți să se retragă. La 27 martie 1941, generalul Simovici, încurajat de intervenția britanică din Balcani, a dat o lovitură de stat, reușind să răstoarne guvernul care tocmai angajase Iugoslavia în semnarea unui pact cu Axa. Intervenția militară germană a fost promptă, Iugoslavia capitulând la 17 aprilie, după mai puțin de două săptămâni de lupte. Liddell Hart, *Istoria celui de-al doilea război mondial*, vol. I, București, Editura Orizonturi, Editura Lider, f.a., p. 121-123.

<sup>4</sup> Alexandru Cretzianu, *Relapse into Bondage: Political Memoirs of a Romanian Diplomat, 1918-1947*, Iași, Oxford, Portland, The Center for Romanian Studies, 1998, p. 239.

<sup>5</sup> Dinu C. Giurescu, *România în al doilea război mondial*, București, Editura All, 1999, p. 95.

<sup>6</sup> D.G. Danielopol, *Jurnal londonez*, Iași, Institutul European, 1995, p. 250.

<sup>7</sup> Înainte de a fi atacată de către trupele Wehrmacht-ului, Uniunea Sovietică a făcut mai multe gesturi pentru a câștiga în continuare încrederea Germaniei, chiar dacă acest lucru însemna deteriorarea raporturilor cu Marea Britanie. Astfel, la 3 mai, conducerea de la Kremlin a recunoscut în mod oficial guvernul progerman al lui Rashid Ali din Irak. Patru zile mai târziu, reprezentanții diplomației ai Belgiei, Norvegiei și Iugoslaviei au fost expulzați de pe teritoriul sovietic, iar la începutul lunii iunie a fost interzisă funcționarea Legației Greciei de la Moscova. Winston S. Churchill, *Al doilea război mondial*, vol. I, București, Editura Saeculum I.O., p. 439.

brusc<sup>8</sup>. Încurajați de atitudinea fără echivoc a premierului britanic, Winston Churchill, care, în seara aceleiași zile de 22 iunie, printr-un discurs radiofonic, declara că are „un singur țel și un singur scop irevocabil, acela de a-l distruge pe Hitler și orice vestigiu al regimului nazist”<sup>9</sup>, sovieticii au formulat în perioada imediat următoare solicitări concrete de ajutor din partea Marii Britanii. Se puneau astfel bazele viitoarei alianțe victorioase din cel de-al doilea război mondial, completată în mod decisiv de alăturarea Statelor Unite ale Americii.

Presa românească a timpului a urmărit cu multă atenție aceste evenimente, ele fiind relatate pe larg atât în ziarele centrale, de mare tiraj, cât și în cele locale. Cum România era deja în mod oficial aliata Germaniei de mai bine de jumătate de an, ba acum chiar participa la operațiunile militare contra Uniunii Sovietice, este ușor de anticipat caracterul articolelor scrise de gazetarii români în legătură cu formarea alianței dintre Marea Britanie și Uniunea Sovietică.

Astfel, în ziarul *Curentul*, într-un articol intitulat *Trădarea ipocrișilor*, scris de Pamfil Șeicaru<sup>10</sup>, directorul acestui cotidian, se făcea o comparație plină de savoare prin duritatea limbajului folosit la adresa alianței proaspăt constituite, concluzia fiind aceea că o alăturare mai nepotrivită nici că putea să existe:

„Prin formație Anglia reprezintă cea mai categorică opunere oricărei constrângeri statale a individualismului; dezvoltarea forțelor individuale și întreaga armătură a acestei fortărețe a capitalismului se reazimă pe neîngrădirea forței creatoare a individului. Sovietele, negarea integrală a individului, anularea lui prin îndobitocirea metodică, reducerea ființei umane la un „robot”, adică mecanizarea omului, anularea afectivității, smulgerea din comunitatea sentimentelor umane, reeditarea sclavilor utilizați de faraoni la construcția piramidelor. Statul este totul, individul, o provocatoare aberație. Londra este centrul capitalismului, cetatea luxului rafinat al celei mai bogate aristocrații pe care a cunoscut-o omenirea. Moscova reprezintă centrul unei planetare conspirații împotriva oricărei noțiuni de selecție, de ierarhie a valorilor, victoria brutelor, sediul central al bestialității asazine, negația oricărei fineți spirituale, anularea oricărei deosebiri de formație intelectuală, și tipul ce definește această mentalitate este Stalin”<sup>11</sup>.

Cu siguranță că britanicii nu uitaseră acțiunile agresive ale Uniunii Sovietice din Polonia, Finlanda, Țările Baltice și România, pactul de neagresiune cu Germania și ulterioara colaborare economică cu aceasta<sup>12</sup>. Având însă înfrângerea nazismului ca țel suprem în război, Marea Britanie a trebuit să facă abstracție de toate aceste lucruri, și să se alieze cu o țară ce avea o structură socială puțin simpatizată. Precizarea făcută de Winston Churchill secretarului său particular, cu privire la atitudinea sa față de Führer-ul german, este edificatoare: „am un singur țel, distrugerea lui Hitler, iar existența mea este astfel mult simplificată. Dacă Hitler ar invada Iadul, aș face în Camera Comunelor cel puțin o recomandare favorabilă Diavolului”<sup>13</sup>.

<sup>8</sup> Alexandru Cretzianu, *op. cit.*, p. 243.

<sup>9</sup> Winston S. Churchill, *op. cit.*, p. 443.

<sup>10</sup> Pamfil Șeicaru (1894-1980). A participat la primul război mondial cu gradul de sublocotenent, fiind decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul”. În 1918 a debutat în cariera de ziarist. În anul 1923 a devenit redactor-șef la cotidianul *Cuvântul*, iar în anul 1927 a preluat acțiunile ziarului *Curentul*, care a fost una din cele mai combative și mai populare gazete din România. A polemizat cu comentatorul britanic Wickam Steed, de la BBC, pe tema participării armatei române pe frontul din Răsărit. La 10 august 1944, datorită articolelor scrise, a părăsit România, stabilindu-se în Spania. În 1945 a fost judecat și condamnat în contumacie, la moarte, de către Tribunalul Poporului de la București pentru „crime de război și crime împotriva păcii și umanității”, fiind inclus în anul următor pe listele Securității. În anul 1974 s-a stabilit la München, continuând să critice prin scrierile sale regimul comunist din România. A murit la Dachau, în Bavaria, la 20 octombrie 1980. Mihai Pelin, *Opisul emigrației politice*, București, Editura Compania, 2002 p. 315-316.

<sup>11</sup> *Curentul*, XVI, nr. 4798, din 26 iunie 1941.

<sup>12</sup> Conform consemnărilor ulterioare ale generalului Thomas, șeful Secției Economice a Ministerului de Război German, sovieticii au trimis materii prime celui de-al III-lea Reich până în ajunul atacului, transportul de cauciuc din Orientul Îndepărtat fiind expediat cu trenuri exprese. Winston S. Churchill, *op. cit.*, p. 439.

<sup>13</sup> Paul D. Quinlan, *Clash over Romania. British and American Policies toward Romania: 1938-1947*, Los Angeles, 1977, p. 71.

Acest raționament corect al lui Churchill nu a fost înțeles de presa românească a vremii, sau nu a vrut să fie înțeles, dovadă că Pamfil Șeicaru, într-un nou articol de-al său, își continuă criticile la adresa Marii Britanii și a premierului ei.

„O adâncă stupeoare a produs pretutindeni brusca simpatie a Marii Britanii față de soarta probabilă a Rusiei Sovietice. Mulți nici astăzi nu voiesc să creadă că domnul Winston Churchill, burghezul dolofan, care făcea acum un an jumătate apologia rezistenței eroice a Finlandei în fața agresiunii bolșevice, apărătorul cel mai fanatic al capitalurilor din City și ultima nădejde verbală a imperialismului bancar de pe malurile Tamisei, s-a transformat dintr-o dată într-un adept al lui Karl Marx, și-a pus secera și ciocanul la butonieră, dansează căzăceasca pe vine la șaptezeci de ani și se roagă la picioarele Vițelului de Aur, să învingă în Europa armatele desculțe cu steag roșu ale revoluției proletare”<sup>14</sup>.

Încă din primele momente ale colaborării dintre britanici și sovietici au apărut două probleme importante: solicitarea adresată Marii Britanii de a deschide un al doilea front în Europa, în nord-vestul Franței, și aprovizionarea Uniunii Sovietice cu materiale de război. Aceste solicitări au fost formulate aproape în mod neconținut în primii ani deși, așa cum premierul britanic al acelor vremuri consemna în memoriile sale, sovieticii arătasera înainte de a fi implicați în război o indiferență totală față de statele occidentale, aceasta însemnând de fapt distrugerea „celui de-al doilea front” pe care aveau să-l pretindă mai târziu<sup>15</sup>. Cerința sovieticilor ca Marea Britanie să debarce trupe în Europa, era formulată pentru a-i sili pe nemți să slăbească presiunea pe care o exercitau pe frontul din Răsărit, ea revenind în mod obsesiv în toate discuțiile purtate între reprezentanții celor două state. Pentru a salva Uniunea Sovietică, aflată în mare dificultate, și neținând cont de realitățile războiului din acele momente, Stalin și diplomații sovietici cereau ca britanicii să deschidă un al doilea front, fie în Franța sau Țările de Jos, fie în Balcani, sau oriunde altundeva în Europa.

Așa cum se știe în momentul de față, o debarcare nu a putut fi posibilă decât trei ani mai târziu, în condițiile în care Statele Unite și-au adus și ele o contribuție hotărâtoare la această trimitere de trupe pe continent. Conform cotidianului *Universul*<sup>16</sup>, acest lucru nu a împiedicat însă analizarea acestei eventualități în cadrul Parlamentului Britanic, mai ales că existau voci, în special din rândul Partidului Laburist, care cereau ca armata britanică să trimită câteva divizii în Caucaz<sup>17</sup>.

Furnizarea de armament, muniții și materii prime necesare purtării războiului a fost destul de greu de transpus în practică, fiindcă porturile de la Marea Baltică nu mai erau în stăpânirea URSS, ceea ce însemna că urmau să se organizeze convoaie cu materiale britanice care să ajungă la Murmansk și Arhanghelsk. Printr-un articol scris în ziarul *Curentul*, Alexandru Hodoș<sup>18</sup> prezenta

<sup>14</sup> *Curentul*, XVI, nr. 4804, din 2 iulie 1941.

<sup>15</sup> Winston S. Churchill, *op. cit.*, p. 434.

<sup>16</sup> Ziarul *Universul* a fost luat în arendă de la Take Ionescu și Nicolae Filipescu, încă din anul 1915, de către Stelian Popescu. Cotidianul și-a încetat apariția în timpul ocupației germane din primul război mondial, dar a revenit în arena jurnalistică în anul 1919. În 1930 a fost inaugurat Palatul „Universul”. În timpul domniei regelui Carol al II-lea, directorul ziarului, Stelian Popescu, s-a aflat deseori în dezacord cu Palatul Regal, el aclamând mai târziu venirea la putere a generalului Ion Antonescu. Clădirea ziarului *Universul* a fost devastată de legionari, în timpul rebeliunii din 21-23 ianuarie 1941. În primăvara aceluiași an S. Popescu a plecat în Elveția, conducerea publicației fiind încredințată ginerelui acestuia, Ion Lugoșianu. După instalarea guvernului Petru Groza, militantul comunist Petre Năvodaru a preluat conducerea ziarului *Universul*, după ce în prealabil fusese confiscat de autoritățile de stat. Mihai Pelin, *op. cit.*, p. 266-267.

<sup>17</sup> *Universul*, LVIII, nr. 291, din 26 octombrie 1941.

<sup>18</sup> Alexandru Hodoș și-a început activitatea publicistică în anul 1915, la *Minerva*, din Sibiu, iar după război la *Renăscerea Română*, din același oraș. În perioada cuprinsă între anii 1922 și 1938 a publicat articole în ziarul *Țara Noastră*, unde a fost și director. Din 1936 a fost director adjunct de programe la Radiodifuziune, iar mai târziu director al Radiojurnalului (1938-1940). Subsecretar de stat la Președinția Consiliului de Miniștri (28 decembrie 1937-10 februarie 1938), calitate în care a suspendat ziarele *Adevărul*, *Dimineața* și *Lupta*. În 1941 a devenit redactor la ziarul *Curentul* și totodată director al ziarului *Capitala*. În anul următor a fost numit atașat de presă la Berlin. A fost arestat la 14 martie 1945, fiind acuzat că a făcut apologia Germaniei și a războiului antisovietic. A făcut detenție la Aiud, Dumbrăveni, Jilava, Craiova, Poarta Albă și Gherla. Ioan Oprea, *Procesul ziaristilor naționaliști (22 mai-4 iunie 1945)*, București, Editura Albatros, 1999, p. 154-155.

cititorilor săi dificultățile acestei operațiuni, precizând totodată că Marea Britanie, confruntată fiind ea însăși cu grave lipsuri, nu se va grăbi să dea din ceea ce nu are<sup>19</sup>. Într-adevăr, cererea lui I.V. Stalin, transmisă lui Winston Churchill prin intermediul ambasadorului Ivan Maisky, de a se trimite Uniunii Sovietice 30.000 t de aluminiu la începutul lunii octombrie și un ajutor lunar minim care să se ridice la 400 de avioane și 500 de tancuri, era greu de realizat<sup>20</sup>.

Dificultatea îndeplinirii acestor cereri consta atât în greutatea pe care marinarii britanici trebuiau să le învingă pentru a ajunge la îndepărtatele porturi de la Marea Barents, cât și în posibilitatea redusă de a furniza materiale proaspătului aliat, de care britanicii înșiși aveau o mare nevoie. Aproape tot ce se trimitea pe frontul din Răsărit se scotea din nevoile vitale, de apărare a imperiului în Orient, în fața Japoniei, din aprovizionarea armatelor din Libia, ceea ce l-a determinat pe Winston Churchill să consemneze că „departamentele armatei simțeau că parcă li se jupuia o parte din pielea lor”<sup>21</sup>.

Considerând că războiul submarin declanșat de Kriegsmarine împotriva vaselor comerciale britanice era un succes deplin, ceea ce la acea vreme nu era deloc departe de realitate, și că fuseseră scufundate vase de transport ce însumau 14.000.000 t, presa românească, preluând majoritatea știrilor de la agenția germană DNB, sau din publicațiile germane, precum *Deutsche Allgemeine Zeitung*, mai prezenta cititorilor români o altă fațetă a greutăților pe care trebuiau să le învingă britanicii și anume, lipsa navelor necesare<sup>22</sup>. Concluzia lor la toate acestea? Simple vorbe în vânt ale englezilor, ușor de transmis prin radio, dar mai greu de transpus în tancuri și avioane, precum și că Rusia se va prăbuși, ca și celelalte țări ajutate de Anglia.

Cooperarea dintre Marea Britanie și Uniunea Sovietică s-a dezvoltat lent, tradiționala neîncredere a ambelor părți, precum și numeroasele probleme ivite împiedicând formarea unei alianțe solide<sup>23</sup>, chiar dacă la 12 iulie, la Moscova, a fost semnat un acord între cele două guverne<sup>24</sup>, cu privire la acțiunile comune ce urmau să fie duse împotriva Germaniei, urmat apoi de un tratat comercial.

Acordul sovieto-britanic a fost prezentat de presa românească prin articole scrise de gazetari români, dar și prin preluări de informații din ziare străine. Bineînțeles că nu putea fi descris decât ca un act reprobabil, deoarece, așa cum a mai fost menționat, România era aliata celui de-al III-lea Reich, iar comentariile presei străine proveneau din țări ca Germania, Japonia, Italia, Finlanda, adică statele membre ale Axei, sau în cazul ultimei țări, satelit al acesteia. Spre deosebire de îngrijorarea pe care a produs-o la București, în cadrul Consiliului de Miniștri, unde Mihai Antonescu se temea de posibilele bombardamente britanice<sup>25</sup>, cotidianul *Timpul*, al cărui director era Grigore Gafencu<sup>26</sup>, a înregistrat în paginile sale reacția cercurilor politice berlineze,

<sup>19</sup> *Curentul*, XVI, nr. 4820, din 18 iulie 1941.

<sup>20</sup> Winston S. Churchill, *op. cit.*, vol. II, p. 13.

<sup>21</sup> *Ibidem*, p. 12-13.

<sup>22</sup> *Universul*, LVIII, nr. 266, din 1 octombrie 1941.

<sup>23</sup> Paul D. Quinlan, *op. cit.*, *loc. cit.*

<sup>24</sup> Este primul document oficial al viitoarei coaliții, prin care cele două guverne semnate se obligau să-și acorde ajutor și sprijin reciproc de orice natură, împotriva Germaniei hitleriste. Totodată își luau obligația că pe toată durata războiului nu vor purta tratative, și nici nu vor încheia vreun armistițiu sau tratat de pace, fără acordul celeilalte părți. A fost semnat de Sir Stafford Cripps, ambasadorul Marii Britanii la Moscova și de către Viaceslav Molotov, comisarul poporului pentru Afacerile Externe ale URSS. <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/brsov41.htm>, accesat la 24 iunie 2004.

<sup>25</sup> *Stenogramele Ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu*, vol. IV (iulie-septembrie 1941), București, Arhivele Naționale ale României, 2000, p. 141. Afirmatie făcută de Mihai Antonescu, în ședința Consiliului de Miniștri din 14 iulie 1941.

<sup>26</sup> *Grigore Gafencu (1892-1957)*. Studii juridice la Geneva, doctor în drept la Paris, în anul 1914. A participat la primul război mondial ca pilot în aviația franceză. A fost decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul”. Și-a început activitatea de ziarist în anul 1918, an în care a și fondat cotidianul *Timpul*. A aderat la Partidul Național-Țărănesc, îndeplinind ulterior diverse funcții ministeriale atunci când acest partid s-a aflat la guvernare. În perioada decembrie 1938-mai 1940 a fost ministrul Afacerilor Străine ale României, iar în iulie 1940 a fost numit ministru plenipotențiar la Moscova. Ca urmare a campaniei militare a României pe frontul din Răsărit, a revenit în țară, în iulie 1941. A plecat

care considerau că acest acord nu are nici o relevanță din punct de vedere militar, deoarece, se argumenta, cei ce se prăbușesc nu pot evita căderea lor, agățându-se unii de alții<sup>27</sup>. Ziarele *Curentul* și *Universul* au preluat știri din presa japoneză și din cea finlandeză, dar nici aici, după cum era de așteptat, comentariile nu au fost deloc elogioase la adresa alianței britanico-sovietice, ba chiar din contră, ea fiind văzută ca o nouă dovadă evidentă a existenței în Europa a unui front antieuropean, format din plutocrație și bolșevism<sup>28</sup>.

Politica externă tradițională a Marii Britanii, de asigurare a propriei securități prin menținerea unui echilibru de forțe în Europa, și evitarea implicării în alianțele deschise, nu scapă nici ea de cuvintele usturătoare ale presei românești.

„Anglia [...] s-a străduit neconținut să țină în șah țările europene, împiedicând pe rând creșterea puterii lor; semănând conflicte între ele; asmuțind pe unele împotriva celorlalte; încurajându-le la luptă și părăsindu-le pe rând cu o diabolică abilitate de mijlocitoare rutinată, care își alege totdeauna la urmă prețul bine măsurat al întâlnirilor puse la cale. Popoarele se întâlneau cu armele în mâini pe întinsul câmpiilor de bătaie, sângele curgea în valuri, văzduhul se aprindea de flăcările distrugerii, se ucideau oameni și se năruiau împărății, norocul luptei se dovedea schimbător, o dată biruiau unii, de data cealaltă erau ceilalți învingători, numai Anglia câștiga întotdeauna”<sup>29</sup>.

Autorul articolului își continuă raționamentul, considerând că Angliei, după ce a aruncat de-a rândul în foc și a împins la pierzanie Cehoslovacia, Polonia, Belgia, Olanda, Norvegia, Grecia și Iugoslavia<sup>30</sup>, nu i-a mai rămas nici o variantă decât apropierea de Uniunea Sovietică pentru că:

„Politica tradițională a Angliei se împotrivesc oricărei organizări liniștite a Europei. Anglia nu vrea să fie pace în Europa. Anglia nu dorește înțelegerea între popoarele Europei, ci urmărește cu stăruință învrăjbirea lor”<sup>31</sup>.

Un aspect important al relațiilor britanico-sovietice, în a doua jumătate a anului 1941, a fost reprezentat de atitudinea pe care guvernul de la Londra trebuia să o adopte față de cele trei state-satelit ale Germaniei, adică România, Ungaria și Finlanda, ale căror trupe erau angajate în operațiuni militare împotriva Uniunii Sovietice. În cazul României, armatele sale au trecut Nistrul, la 26 iulie, iar apoi și-au continuat înaintarea spre Nipru și Marea de Azov. Concomitent, au pătruns în Peninsula Crimeea, reușind să cucerească Odessa, dar cu pierderi înspăimântătoare de mari<sup>32</sup>, și să ajungă ulterior la fortificațiile Sevastopolului și la portul Kerci<sup>33</sup>.

Datorită înaintării trupelor române pe teritoriul sovietic, guvernul de la Moscova a solicitat britanicilor, încă de la începutul lunii septembrie, ca aceștia să declare război României<sup>34</sup>. Având însă convingerea că sentimentele de simpatie ale majorității românilor se îndreptau către Marea Britanie și nu către Germania<sup>35</sup>, Winston Churchill nu a arătat deloc că este doritor să dea

---

în Elveția, stabilindu-se definitiv în Occident, după data de 23 august 1944. A murit la Paris. Mihai Pelin, *op. cit.*, p. 135-136.

<sup>27</sup> *Timpul*, XXXIV, nr. 4817, din 15 iulie 1941.

<sup>28</sup> *Universul*, LVIII, nr. 189, din 16 iulie 1941.

<sup>29</sup> *Curentul*, XIV, nr. 4804, din 2 iulie 1941.

<sup>30</sup> *Ibidem*.

<sup>31</sup> *Ibidem*.

<sup>32</sup> Încercuirea și asediul portului Odessa au durat de la 8 august până la 16 octombrie 1941. Au fost angajați în luptă 340.223 de militari români, pierderile cifrându-se la 92.545, din care: 17.729 morți, 63.345 răniți și 11.471 dispăruți. Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1995, p. 27.

<sup>33</sup> Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 100.

<sup>34</sup> Paul D. Quinlan, *op. cit.*, *loc. cit.*

<sup>35</sup> Probabil că premierul britanic se baza, printre altele, și pe declarația lui Sir Reginald Hoare, fost ministru plenipotențiar în România, care, în cotidianul *The Times*, din 18 februarie 1941, afirma că „poporul român aproape în mod unanim îi urăște pe nemți și se roagă pentru victoria noastră; aceasta nu este valabil doar pentru „clasele de sus”, educate în Franța, ci și pentru mase [...]”. Arhivele Naționale ale României, Arhiva Istorică Centrală, fond *Microfilme Anglia*, rola 444, c. 402. În schimb, cu toată disciplina și eforturile Wehrmacht-ului, germanii nu s-au bucurat de prea

curs cererii, el argumentându-și punctul de vedere și într-o scrisoare trimisă lui Stalin<sup>36</sup>. Nevoia de unitate dintre Marea Britanie și Uniunea Sovietică, precum și teama ca nu cumva Stalin să semneze o pace separată, datorită situației militare disperate în care se găsea atunci, l-au determinat pe Winston Churchill să cedeze<sup>37</sup>.

La 30 noiembrie, prin intermediul Legației Statelor Unite de la București, guvernul român a primit o notă ultimativă din partea guvernului britanic, cu următorul conținut:

„Guvernul român duce de mai multe luni operații militare agresive pe teritoriul Uniunii Sovietice, aliata Marii Britanii, în cea mai strânsă colaborare cu Germania, luând astfel parte la războiul general european și aducând astfel o contribuție însemnată la eforturile militare germane. În aceste împrejurări, Guvernul Majestății Sale Britanice se vede nevoit să înștiințeze guvernul român că dacă până la 5 decembrie guvernul român nu va fi oprit operațiile militare și încetat orice participare activă la ostilități, Guvernul Majestății Sale nu va avea nici o altă alegere decât de a declara existența unei stări de război între cele două țări”<sup>38</sup>.

Analizând comunicatul transmis de guvernul britanic, se pot desprinde două concluzii. Prima ar fi că, în urma solicitărilor precis formulate, guvernului de la București i s-a dat prea puțin spațiu de manevră pentru negocieri, iar a doua, că Winston Churchill dorea mai mult să arate opiniei publice internaționale solidaritatea ce exista între Marea Britanie și Uniunea Sovietică, decât obținerea unui rezultat practic<sup>39</sup>.

Răspunsul mareșalului Antonescu<sup>40</sup> la nota ultimativă britanică a luat forma unei justificări, enumerându-se actele de violență săvârșite de sovietici, pierderile teritoriale din vara anului 1940, concluzia fiind aceea că acțiunea militară a României este un act de legitimă apărare în fața agresiunii sovietice. Nu era dată însă Londrei nici o asigurare că ostilitățile vor înceta, așa cum ceruseră britanicii în comunicatul lor.

La 5 decembrie, Winston Churchill a aprobat declarația de război făcută României, iar două zile mai târziu a fost comunicată guvernului român. Insistențele Uniunii Sovietice s-au dovedit a fi decisive, dovadă fiind faptul că la scurt timp după instituirea stării de beligeranță între Marea Britanie și România, premierul britanic îi mărturisea lui Anthony Eden că: „părerea mea despre această măsură nechibzuită a rămas nemodificată”<sup>41</sup>.

Dacă în luna noiembrie a anului 1941, ziarele de mare tiraj din România, cum erau *Universul*, *Curentul* și *Timpul* au făcut referiri sporadice despre Marea Britanie, la începutul lunii decembrie, comentariile despre nota ultimativă și declarația de război ale guvernului de la Londra au fost mereu pe prima pagină. Din nou se fac preluări din presa străină, bineînțeles din statele Axei sau aderente la aceasta, pentru a dovedi justetea acțiunii militare a României contra vecinului său estic. Prin intermediul agenției Stefani, citată de cotidianul *Curentul*, era exprimată opinia cercurilor politice din Italia care afirmă că „[...] demersul Londrei făcut după dorința lui Stalin și cu aprobarea Statelor Unite, e o nouă dovadă că plutocrația anglo-saxonă a voit să dea cultura europeană pe mâinile bolșevismului, ca mulțumire pentru ajutorul dat de Stalin”<sup>42</sup>.

*Deutsche Allgemeine Zeitung*, citat de *Universul*, considera că „Anglia a întrecut toate scăderile democrației apusene, cutezând să insulte Finlanda, România și Ungaria în clipa sfântă în care, cot

---

multă simpatie în România. Ba din contră, au fost tratați cu răceală, iar atitudinea românilor a contrastat în mod evident cu atmosfera călduroasă și prietenoasă pe care au găsit-o în Ungaria și Bulgaria. Alexandru Cretzianu, *op. cit.*, p. 238.

<sup>36</sup> Paul D. Quinlan, *op. cit.*, *loc. cit.*

<sup>37</sup> *Ibidem*, p. 72.

<sup>38</sup> *Universul*, LVIII, nr. 335, din 9 decembrie 1941.

<sup>39</sup> Alexandru Cretzianu, *op. cit.*, p. 256.

<sup>40</sup> Vezi *Universul*, LVIII, nr. 335, din 9 decembrie 1941.

<sup>41</sup> Paul D. Quinlan, *op. cit.*, p. 72.

<sup>42</sup> *Curentul*, XIV, nr. 4964, din 9 decembrie 1941.

la cot cu soldații germani și cu voluntarii din toată Europa, eroicii luptători ai acestor țări zdrobesc bestia bolșevică”<sup>43</sup>.

Din răspunsul dat în ziua de 7 decembrie de mareșalul Antonescu, care esențialmente nu era deloc ostil Marii Britanii, ba din contră, el având sentimente de profundă admirație pentru starea de lucruri pe care a văzut-o acolo în timpul cât a fost atașat militar, răzbate o sinceră părere de rău că s-a ajuns la starea de beligeranță<sup>44</sup>. Cu siguranță nu ar fi vrut să se ajungă aici, dar deteriorarea relațiilor dintre cele două țări a fost în afara controlului său<sup>45</sup>. El a insistat pe caracterul unilateral al războiului, acesta fiind îndreptat doar împotriva Uniunii Sovietice. Afirmția pe care a făcut-o la întrunirea cu presa, din 10 decembrie, este o dovadă a sentimentelor sale personale, dar care, din păcate, nu puteau fi transpuse în practică. „Eu sunt aliatul Reich-ului împotriva Rusiei, dar sunt neutru între Marea Britanie și Germania. Sunt pentru americani, contra japonezilor. S-a înțeles?”<sup>46</sup>

Coincidență sau nu, instaurarea stării de beligeranță între Marea Britanie și România s-a produs în aceeași zi în care a avut loc atacul de la Pearl Harbour, ceea ce a dus la mondializarea conflictului, prin participarea Statelor Unite. Dorind să dea o mai mare coeziune Axei, Germania și Italia au declarat și ele război americanilor, iar la 12 decembrie, în conformitate cu articolul 2 al Pactului Tripartit, România a făcut și ea același lucru.

Dorința de a recupera teritoriile pierdute în vara anului 1940, îndepărtarea umilinței trăite atunci, au făcut ca România să participe alături de Germania la războiul antisovietic, ajungând astfel fără să vrea la starea de beligeranță cu britanicii, aliații Uniunii Sovietice. Însă, cei mai mulți dintre români, spre deosebire de atitudinea presei, care nu putea să fie contradictorie cu politica oficială a statului, considerau această situație ca pe o enormitate, admirația lor pentru Marea Britanie și speranța că aceasta va obține victoria rămânând intacte<sup>47</sup>.

SORIN ARHIRE

## THE RELATIONSHIP BETWEEN GREAT BRITAIN AND THE SOVIET UNION AS REFLECTED IN ROMANIAN PRESS IN THE SECOND HALF OF THE YEAR 1941

### SUMMARY

If previous to the German attack, the Soviet Union's attitude towards Great Britain was openly hostile, after 22 June 1941 the Soviet leaders asked for offers of help from England. Thus was laid the basis for the future successful alliance during WW II, in which a major role was to be played, later on, by the United States of America.

The Romanian press of the time closely watched the events and gave them significant coverage in both central and local newspapers. As Romania had become Germany's official ally half a year before and was now taking part in military action on the anti-soviet front, it is easy to anticipate that the articles written by Romanian journalists were critical against the alliance between Great Britain and the Soviet Union.

The British-Soviet agreement (signed in Moscow on 12 July, 1941), in which the two parties undertook to provide mutual support against Germany, was presented by the Romanian press both in articles written by Romanian journalists and in commentaries taken from the international press. Of course, the agreement was consistently criticized, since Romania was an ally of the Third Reich. The articles from international press came from countries such as Germany, Japan, Italy and Finland. Conspicuous by their harsh language, but also by the beauty of their style, were Pamfil Șeicaru's articles. Pamfil Șeicaru was owner and manager of *Curentul*, one of the most popular and incisive newspapers in

<sup>43</sup> *Universul*, LVIII, nr. 334, din 8 decembrie 1941.

<sup>44</sup> *Vezi Ibidem*, nr. 335, din 9 decembrie 1941.

<sup>45</sup> Paul D. Quinlan, *op. cit.*, p. 73.

<sup>46</sup> Gheorghe Barbul, *Al treilea om al Axei*, Iași, Institutul European, 1992, p. 73.

<sup>47</sup> Alexandru Cretzianu, *op. cit.*, p. 257.

Romania at the time. Șeicaru believed that there could not have been a more “unnatural” alliance, given the essential differences between Great Britain and the Soviet Union. In his articles, London was described as the centre of capitalism and the capital city of luxury and refinement, whereas Moscow appeared as the epitome of baseness and lack of finesse.

An important aspect of the British-Soviet relationship during the second half of the year 1941 was the attitude which the British government had to take towards Germany’s satellites states (one of which was Romania) whose troops were fighting against the Soviet Union. For fear that Stalin might sign a treaty of peace unilaterally, Winston Churchill sent Romania an ultimatum, demanding an immediate ceasefire against the Soviet Union. If Romania did not comply, the British government threatened with a declaration of war.

If in November 1941 the most important Romanian newspapers mentioned Great Britain only occasionally, at the beginning of December, London’s ultimatum and the subsequent declaration of war were given large coverage. Reference was made, once more, to the international press, but only from countries, which were Germany’s allies.

In order to regain the territories lost during the summer of 1940 and to wipe away the humiliation of having lost them, Romania joined Germany in the anti-Soviet war. Thus, Romania found itself, unwillingly, at war with Great Britain. In spite of the attitude of the press – which could not contradict the state’s official foreign policy – most Romanians thought that the war against Great Britain was absurd, and kept intact their admiration for England, hoping that victory would be on its side.